ul. Francesco Nullo 8/4 31-543 Krakow
Email: biuro@oirp.krakow.pl, tel. 12 410 84 00

20.10.2008 obowiązuje od

Stanowisko Komisji dotyczące obowiązku zachowania tajemnicy radcowskiej w postępowaniu cywilnym

Kraków, dnia 20 października 2008r.

STANOWISKO
Komisji d/s Wykonywania Zawodu OIRP w Krakowie
dotyczące obowiązku zachowania tajemnicy radcowskiej
w postępowaniu cywilnym

1. Przedmiot sprawy

W dniu 14 października 2008r. na ręce Pani Dziekana OIRP w Krakowie wpłynęło pismo radcy prawnego. Sprawa - zgodnie z zakresem przedmiotowym - została przekazana Przewodniczącej Komisji ds. Wykonywania Zawodu i Wizerunku Radcy Prawnego. Przedmiotem pisma była prośba o przedstawienie stanowiska w sprawie interpretacji przepisów ustawy o radcach prawnych i Kodeksu Etyki Radcy Prawnego w aspekcie wywiązania się z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej przez radcę prawnego składającego zeznania w procesie cywilnym.

2. Zagadnienie podlegające rozstrzygnięciu

Jak wynika z treścią pisma inicjującego przedstawienie poniższego stanowiska Komisji, w toczącym się procesie cywilnym został zgłoszony wniosek dowodowy z zeznań świadka radcy prawnego a przedmiotem zeznań mają być okoliczności, co do których powziął on wiedzę w związku ze świadczeniem na rzecz jednej ze stron procesu pomocy prawnej. W zaistniałej sytuacji radca prawny powziął wątpliwości co do pełnej korelacji pomiędzy przepisami art. 12 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego , art. 3 ust.3 ustawy o radcach prawnych a przepisem art. 261 § 2 kpc.

3. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie, oparto się na następujących przepisach prawa:

1. kodeks postępowania cywilnego - w szczególności art. 261 § 2
2. ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (t.j. D.U. z 2002r. nr 123, poz. 1059 ze zm.) - art. 3 ust.1 -5.
3. Kodeks Etyki Radcy Prawnego - załącznik do Uchwały nr 5 VIII Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 10 listopada 2007r. Ponadto, dla ustalenia stanu faktycznego wykorzystano pismo z dnia 14 października 2008r. powołane na wstępie niniejszego stanowiska.

4. Analiza zagadnienia

Nie może budzić wątpliwości, że zawód radcy prawnego (podobnie jak adwokata) należy do zawodów zaufania publicznego. Poza sporem jest też to, że „zawodami zaufania publicznego (w rozumieniu art. 17 ust. 1 Konstytucji RP) są zawody, których wykonywanie łączy się z przyjmowaniem informacji, dotyczących sfery życia osobistego, a nawet intymnego innych ludzi. Łączy się to oczywiście z obowiązkiem zachowania tajemnicy tych informacji, powiązanej tradycyjnie z odpowiednim immunitetem, społecznie akceptowanym.” (P. Sarnecki, Glosa do wyroku SN z dnia 29 maja 2001 r. I CKN 1217/98, Palestra 2002/z.5-6)

Skoro zatem Konstytucja posługuje się pojęciem „zawodu zaufania publicznego” przyjąć trzeba, że owo „zaufanie publiczne” związane z wykonywaniem takich zawodów podlega ochronie konstytucyjnej. Ustawodawca powinien zapewnić taki kształt regulacji prawnych, które bądź to stwarzają warunki do istnienia takiego zaufania, bądź też przynajmniej nie stojących mu na przeszkodzie, ani tym bardziej nie umożliwiających czy wręcz prowadzących do jego unicestwienia. Zawód ten, jak zostało to określone w ustawie z dnia 6 lipca 1982 r. o

ul. Francesco Nullo 8/4 31-543 Krakow
Email: biuro@oirp.krakow.pl, tel. 12 410 84 00

radcach prawnych, polega na świadczeniu pomocy prawnej w celu ochrony prawnej interesów podmiotów na rzecz których jest wykonywania (art. 2 w zw. z art. 4 tej ustawy).

Jak wspomniano, jest rzeczą oczywistą i bezdyskusyjną, że wykonywanie tak właśnie rozumianego zawodu opiera się na relacji zaufania pomiędzy radcą prawnym, a osobą zwracającą się doń o pomoc prawną. Jednym z konstytutywnych elementów „zaufania publicznego" jest zatem zaufanie osoby korzystającej z pomocy prawnej, iż informacje uzyskane przez radcę prawnego w trakcie udzielania pomocy prawnej nie zostaną ujawnione osobom trzecim, w tym także organom władzy publicznej.

Tego rodzaju zaufanie wydaje się być warunkiem sine qua non możliwości należytego wykonywania zawodu radcy prawnego, a także realizacją prawa każdego obywatela RP do uzyskania pomocy prawnej (stanowiącego element składowy prawa dostępu do wymiaru sprawiedliwości oraz systemu ochrony prawnej). Trudno bowiem oczekiwać, iż pomoc prawna mogłaby być rzetelnie świadczona, w sytuacji braku zaufania osoby zwracającej się o jej udzielenie, co do utrzymania w poufności i nieujawnieniu w przyszłości osobom trzecim informacji przekazywanych radcy prawnemu w celu uzyskania pomocy prawnej.

Zaufanie takie nie byłoby jednak możliwe wówczas, gdyby przepisy o ochronie tajemnicy zawodowej radcy prawnego nie stanowiły dostatecznej gwarancji zachowania poufnego charakteru informacji uzyskanych przez radcę prawnego. Świadomość osób zwracających się o pomoc prawną, że przekazane radcy prawnemu informacje mogą zostać przez radcę prawnego ujawnione, w tym także w trakcie postępowania prowadzonego przeciwko osobie, której radca udzielił pomocy, w znacznym stopniu utrudniałaby, jeśli wręcz nie wykluczała, oparcia świadczenia pomocy prawnej na zaufaniu osoby na rzecz której pomoc ta jest świadczona do radcy prawnego.

Należy zatem podkreślić, iż należyte gwarancje ochrony tajemnicy zawodowej radcy prawnego stanowią nie tylko bezpośrednią konsekwencję wynikającą z wykonywania zawodu zaufania publicznego, ale także elementarny wymóg należytego wykonywania zawodu radcy prawnego w ogóle, a w szerszym kontekście również gwarancję pełnego respektowania prawa obywatela do uzyskania odpowiedniej pomocy prawnej, nieodzownej z punktu widzenia należytego funkcjonowania systemu wymiary sprawiedliwości i ochrony prawnej.

Przechodząc na grunt przepisów ustawy o radcach prawnych, należy wskazać, że podstawowe znaczenia dla rozstrzygnięcia zagadnienia będącego przedmiotem stanowiska, mają przepisy art. 3 ustawy:

Art. 3.

1. Zawód radcy prawnego może wykonywać osoba, która spełnia wymagania określone niniejszą ustawą. 2. Radca prawny wykonuje zawód ze starannością wynikającą z wiedzy prawniczej oraz zasad etyki radcy prawnego. 3. Radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej. 4. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie. 5. Radca prawny nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę

Nie budzi wątpliwości , że art. 3 ust. 1-5 ustawy o radcach prawnych, odpowiada wskazanym wyżej wymogom konstytucyjnym. Zgodnie z tym przepisem, radca prawny obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej, obowiązek ten nie może być ograniczony w czasie, a ponadto radca prawny nie może zostać zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy co do faktów o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę .

Przepis art. 3 ust. 3 powołanej wyżej ustawy zobowiązuje radcę prawnego do utrzymania w tajemnicy "wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej". Ważne jest, by istniał związek pomiędzy uzyskaniem danej informacji, a faktem prowadzenia sprawy lub udzielania pomocy prawnej. Nieistotne jest samo źródło jej pochodzenia oraz waga chronionych informacji. Immunizowane winny być nie

ul. Francesco Nullo 8/4 31-543 Krakow
Email: biuro@oirp.krakow.pl, tel. 12 410 84 00

tylko informacje udostępnione prawnikowi przez klienta, lecz także i te, które stały się mu wiadome na skutek samodzielnie podejmowanych przez niego czynności.

Szczególnej ochronie winny podlegać zarówno informacje dotyczące klienta bezpośrednio, jak i dane dotyczące osób trzecich, z którymi klient ten wchodzi w relacje zawodowe, jeżeli z danymi tymi przyszło się radcy prawnemu zetknąć w toku świadczonej przezeń usługi. Również Zasady Etyki Radcy Prawnego formułują obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej w sposób bezwarunkowy i nieprzewidujący żadnych wyjątków, co jednoznacznie wynika z treści art. Art.12 - 18 Kodeksu:

Art. 12.

1. Istota zawodu radcy prawnego polega na tym, że uzyskuje on od klienta w zaufaniu informacje, których klient nie ujawniłby nikomu. Radca prawny zobowiązany jest do zachowania w tajemnicy wszystkiego, o czym dowiedział się w związku z wykonywaniem czynności zawodowych. 2. Obowiązek zachowania tajemnicy, o której mowa w ust. 1, obejmuje wszystkie uzyskane przez radcę prawnego informacje, niezależnie od ich formy lub sposobu ich utrwalenia. 3. Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej obejmuje nie tylko zakaz ujawnienia informacji, lecz także skorzystania z nich w interesie własnym bądź osoby trzeciej.

Art. 13.

Radca prawny współpracujący przy wykonywaniu zawodu z innymi osobami obowiązany jest wymagać od tych osób zachowania tajemnicy na zasadach obowiązujących jego samego i wyraźnie je do tego zobowiązać.

Art. 14.

Radca prawny obowiązany jest zabezpieczyć najlepiej jak to możliwe, przed niepowołanym ujawnieniem, informacje o których mowa w art. 9 i art. 12 ust 1. Wykorzystanie środków przekazu niegwarantujących zachowania poufności w przekazaniu informacji objętych tajemnicą zawodową wymaga uprzedniego powiadomienia o tym klienta.

Art. 15.

Obowiązek zachowania tajemnicy zawodowej jest nieograniczony w czasie i trwa także po ustaniu stosunku prawnego, na podstawie którego radca prawny świadczył pomoc prawną.

Art. 16.

Radca prawny nie może wykonywać czynności zawodowych na rzecz jakiegokolwiek podmiotu, o ile groziłoby to naruszeniem obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej.

Art. 17.

Radca prawny nie może zgłaszać dowodu z przesłuchania innego radcy prawnego albo adwokata w charakterze świadka na okoliczności znane im w związku z wykonywaniem zawodu.

Art. 18.

Radca prawny obowiązany jest żądać udziału przedstawiciela samorządu radców prawnych w przeszukaniu, w wyniku którego mogłoby dojść do ujawnienia tajemnicy zawodowej radcy prawnego. Wydaje się iż jest dość oczywiste, że szczególnie trudnym do pogodzenia z wymogami etyki zawodowej byłoby ujawnienie wiadomości, o których radca prawny dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej, a które mogłyby zostać wykorzystane w postępowaniu przeciwko osobie, której radca prawny udzielił pomocy prawnej.

Na gruncie przepisów kodeksu postępowania cywilnego w sprawie będącej przedmiotem niniejszych rozważań podstawowe znaczenie ma przepis art. 261 § 2 k.p.c. :

ul. Francesco Nullo 8/4 31-543 Krakow
Email: biuro@oirp.krakow.pl, tel. 12 410 84 00

Art. 261. § 2 Świadek może odmówić odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli zeznanie mogłoby narazić jego lub jego bliskich, wymienionych w paragrafie poprzedzającym, na odpowiedzialność karną, hańbę lub dotkliwą i bezpośrednią szkodę majątkową albo jeżeli zeznanie miałoby być połączone z pogwałceniem istotnej tajemnicy zawodowej. Duchowny może odmówić zeznań co do faktów powierzonych mu na spowiedzi)

Dokonując analizy ww. przepisu należy stanąć na stanowisku, że przepisy proceduralne nie tworzą samodzielnej podstawy uchylenia obowiązku zachowania tajemnicy radcowskiej, a wręcz przeciwnie, pozostawiają radcy prawnemu możliwość jej respektowania przez uchylenie się od udzielenia odpowiedzi na pytania sądu. Nie przesądzają one bowiem ani o treści, ani o zakresie respektowania tego obowiązku. W konsekwencji nie można by uznać, że art. 261 § 2 k.p.c. jest przepisem szczególnym w stosunku do regulacji odnoszących się do tajemnicy zawodowej radcy prawnego. Przepis ten nie tylko nie nakłada obowiązku zeznań na radcę prawnego, ale przeciwnie, obowiązek ten mocno osłabia.

Niewątpliwie istnieją pewne różnice redakcyjne między treścią art. 261 § 2 k.p.c. oraz art. 3 ustawy o radcach prawnych czy też wskazanymi wyżej przepisami Kodeksu Etyki Radcy Prawnego. Nie ma to jednak większego znaczenia praktycznego, a to dlatego, że to właśnie przepisy „radcowskie" należy uznać jako przepisy szczególne (lex specialis), mające bezwzględnie obowiązującą moc prawną. Także w praktyce sądowej różnica między redakcjami tych przepisów nie powinna nastręczać wątpliwości, gdyż problem ustalenia, czy chodzi o "istotną" tajemnicę zawodową, pozostawiony został do rozstrzygnięcia zeznającemu w charakterze świadka radcy prawnemu.

Warto w tym miejscu wskazać na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 30 maja 2000 r. IV CKN 1042/00 (publ. OSNC 2001, nr 1, poz. 5, z glosą P. Szkudlarka, OSP 2001, z. 6, poz. 89), W wyroku tym, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że respektowanie odmowy zwolnienia osoby wskazanej w charakterze świadka z obowiązku zachowania tajemnicy państwowej nie stanowi naruszenia art. 6 k.c. Sąd Najwyższy stwierdził iż „stosownie do zasady wyrażonej w art. 3 k.p.c., a rozwiniętej m. in. w art. 232 zdanie pierwsze k.p.c., strony są obowiązane przedstawiać dowody, a rozkład ciężaru dowodu wynika także z art. 6 k.c. Powoduje to, że strona, która chce dochodzić roszczeń wymagających dowodzenia środkami dowodowymi, z których może skorzystać jedynie w szczególnych warunkach, powinna liczyć się z takimi ograniczeniami. Możliwość braku zgody na zwolnienie osoby wskazanej w charakterze świadka od obowiązku zachowania tajemnicy państwowej należy do takich właśnie ograniczeń. Nie jest to jedynie ograniczenie możliwości korzystania z określonych dowodów przewidziane w prawie procesowym. Podobne przewidziane są m. in. w art. 246, 247 czy art. 248 § 2 k.p.c., a co do zeznań świadków - w art. 259 i 261 k.p.c.".

Zgodnie z innym poglądem utrwalonym przez judykaturę, skorzystanie z prawa do odmowy zeznań przez osobę bliską wyłącza posiadane przez nią wiadomości z materiału dowodowego sprawy, nie uprawnia jednakże do wyciągania wniosków niekorzystnych dla strony, na której żądanie dana osoba w charakterze świadka została powołana - zob. wyrok SN z dnia 26 października 1971 r., I CR 446/71, Lex, nr 7005.). Należy przyjąć, że stanowisko to, znajduje odpowiednie zastosowanie także w przypadku zaistnienia przesłanek z art. 261 § 2 k.p.c. uzasadniających odmowę odpowiedzi na konkretne pytanie.

5. Podsumowanie

Reasumując, należy stwierdzić , że radca prawny występujący w sprawie cywilnej jako świadek zgłoszony przez stronę ma prawo odmówić udzielenia odpowiedzi na zadane mu pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi byłoby połączone z pogwałceniem tajemnicy zawodowej obowiązującej w zawodzie radcy prawnego. Obowiązek dochowania tajemnicy nie przedawnia się i nie może być uchylony przez jakąkolwiek osobę czy władzę (sądową, państwową, samorządową). Radca prawny ma więc nie tylko prawo, ale i obowiązek powołać się na wyżej wskazane regulacje prawne i odmówić odpowiedzi, jeśli jest pytany o fakty, o których dowiedział się w związku z wykonywaniem czynności zawodowych. Wyjawienie przez radcę prawnego okoliczności objętych tajemnicą zawodową o charakterze bezwzględnym stanowiłoby zarówno naruszenie prawa, podstawowych zasad etyki zawodowej (skutkujące odpowiedzialnością dyscyplinarną), lecz także narazić radcę prawnego na daleko idące ujemne konsekwencje praktyczne (utrata zaufania publicznego, odpowiedzialność odszkodowawcza).

ul. Francesco Nullo 8/4 31-543 Krakow
Email: biuro@oirp.krakow.pl, tel. 12 410 84 00

Opracował:
Członek Komisji
ds. Wykonywania Zawodu Radcy Prawnego
i Wizerunku Radcy Prawnego
radca prawny
Krzysztof Buczek